

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Ministeri Saarikon pyöreän pöydän keskustelu 23.9.2020 taide- ja kulttuurialan näkymistä ja kehittämistarpeista

Kuntien rooli kulttuuripolitiikassa merkittävä

Mitä valtiovallan pitäisi tehdä alan edistämiseksi lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?

Kulttuurin ja taiteen ml. kirjastot (lyh. kulttuuri) rahoituksen perusta nojautuu valtion ja kuntien rahoitukseen, alan lipputuloihin sekä yksityiseen rahoitukseen (säätiöt ja yritykset).

Tärkeää on turvata valtion ja kuntien nykyinen taso ja toimintakyky tukea ja edistää kulttuurialaa. Vain tätä kautta voidaan ylläpitää saavutettavia palveluja koko maassa. Pidemmällä aikavälillä tulee laajentaa alan rahoitus pohjaa. Avustuskriteerejä tulee mm. uudistaa tunnistamaan yksityisen rahoituksen positiivinen rooli taiteen osarahoittajana.

Perusrahoitus ja yhdyspinnat tulevaan sote-järjestäjätasoon kuntoon, jotta kulttuuria on kaikille tarjolla

OKm hallinnonalaan sisältyy kuntien kulttuuritoimintaa säätelevä laki kuntien kulttuuritoiminnasta. Sen mukaiseen lakisääteiseen toimintaan okm:n hallinnonalalla kohdennetaan korvamerkitettyä avustusta 1,4 miljoonaa euroa. Tämä sisältyy veikkausvoittovaroihin. Tämä on yksi pieni esimerkki siitä, miten lakisääteisten tehtävien hoitamiseen tarkoitettut määrärahat tulisi rahoittaa budjettirahoituksella.

Kuntien mahdollisuuksiin tukea kulttuuria vaikuttavat kuntien omien toimenpiteiden ohella valtion toimenpiteet sekä koronakriisin vaikutukset. Muut velvoitteet ja tehtävät syövät kuntien liikumatilaa tukea erikseen kulttuurialaa. Koronakriisi on lisännyt kuntien ahdinkoa. Uhkana on kulttuuriin kohdistuvia säästöjä ja leikkauksia osassa kuntia. Osassa kuntia on onneksi voitu myös kohdentaa koronatukia alalle.

Kulttuurin saatavuus ja saavutettavuus riippuu yksittäisen kunnan mahdollisuuksista ylläpitää omaa toimintaa ja tukea kunnassa olevia kulttuuritoimijoita. Kunnallisten peruspalvelujen (yleinen kulttuuritoiminta, asukaskohtainen taiteen perusopetus ja kirjastojen perusrahoitus) valtionosuus on matala suhteessa palvelujen laajuuteen ja näistä aiheutuneisiin kustannuksiin. Valtionrahoituksella voitaisiin nykyistä vahvemmin tasata kuntien välisiä eroja.

Kunnat panostavat (netto) yleisiin kirjastoihin, taiteen perusopetukseen, teatteri-, tanssi-, sirkus- ja musiikkitoimintaan, taide- ja kulttuurilaitoksiin ja muuhun kulttuuritoimintaan vuosittain 830 miljoonaa euroa, keskimäärin 150 euroa /asukas. Kunnan kulttuuritoimintalain mukaisen toiminnan osuus on 148 miljoonaa euroa, 27 euroa/asukas. Kirjastoja kunnat ylläpitävät keskimäärin 60 eurolla/asukas. Kunnan merkitys kansalaisyhteiskunnalle ja yritystoiminnalle näkyy myös kulttuurialalla. Avustuksia kulttuurin eri toiminta-alueilla jaetaan vuosittain yli 130 miljoonaa.

Kun sosiaali- ja terveystalvveluja kootaan omaan organisaatioon, on turvattava sote-palvelujen piirissä oleville ihmisille myös pääsy kulttuuripalveluihin (kulttuuriset oikeudet). Tässä on jatkettava okm:n ja stm:n välistä tiivistä yhteistyötä (TAKU3), vastaavasti myös rakennettava yhteistyörakenteita alue- ja paikallistasolle. Tuleva kunta on erityisesti sivistyskunta ja jatkossa on pidettävä yhdyspinnoista ja yhteistyöstä huolta myös kunta-maakunta-tasolla, ja hyödynnettävä taiteen mahdollisuuksia ja taitelijoiden osaamista sosiaali- ja terveystalvveluissa.

Veikkaus koskee myös kuntia

Budjettiriihessä saatiin Veikkauksen tilanteeseen helpotusta vuodelle 2021, mutta edunsaajien, joihin myös kunnat kuuluvat, rahoitus tulee turvata pysyvällä ratkaisulla hallitusohjelmassa ehdotetulla tavalla. Kuntaliitto haluaa olla valmistelutyössä mukana, jotta myös kuntaedunsaajien ääntä kuullaan valmistelussa.

OKM:n hallinnonalalla tulee Veikkauksen osuutta toimintojen rahoituksessa vähentää merkittävästi. Veikkauksen suuri osuus rahoituksessa herättää paljon epävarmuutta kunnissa, koska rahoitus ei ole varmalla pohjalla ja sen kautta rahoitetaan lakisääteisiä tehtäviä joko osin tai kokonaan (nuorisotyön, liikunta, taide- ja kulttuurilaitokset, kirjastojen ja kulttuurin kehittämistoiminta).

Veikkaukseen nyt sisältyvät valtionosuudet on osoitettu lakisääteisten, pysyvien tehtävien hoitoon. Kun valtionosuudet ja muut lakisääteisiin tehtäviin liittyvät määrärahat saadaan siirrettyä yleiskatteellisen budjetin puolelle, selkiintyy myös budjetin ja Veikkauksen välinen työnjako. Veikkauksen tuotoilla rahoitettaisiin ennen kaikkea määrärahkaisia avustuksia ja kokeiluja.

Mitä alan itsensä pitää tehdä toimintansa ja suomalaisen kulttuurin edistämiseksi?

Suomalainen kulttuurikenttä on monipuolista ja taiteellisesti korkealaatuista. Alan toimintaedellytysten parantamiseksi tarvitaan jatkossa yhteiskunnallista tilannetajua, valmiutta toimia pääkaupunkiseudun ohella muualla maassa sekä taloudellista ymmärrystä ja positiivista asennetta.

Taiteen vapaus on perustuslakiin kirjattu oikeus samalla tavoin kuin oikeus päästä osalliseksi taiteesta ja kulttuurista. Tämän kanssa ei ole ristiriidassa se, että kulttuurista, sen vaikutuksista ja arvoista on voitava puhua selkokielellä ja kansalaisia eli yleisöä kuullen. Se tarkoittaa kulttuurin vaikutusten aktiivista esiin tuomista ja oman toiminnan perustelua oman alan ulkopuolisille ja yleisölle.

Taidetta ja kulttuuria tarvitaan moneen, eikä niitä saa eristää vain asiaan vihkiytyneille. Toiminnan tulee näkyä ja läpäistä kuntien ja muiden toimijoiden hallinnot ja sektorit. Taide ja kulttuuri edistää hyvinvointia, ja sitä voidaan hyödyntää terveyden hoidossa ja kuntoutuksessa. Kulttuuri-perintö ja taidesisällöt, tapahtumat ja festivaalit ovat merkityksellisiä asioita yksilöille ja yhteisöille, matkailulle ja alueiden yleiselle kehitykselle elinkeinotoiminnan ohella.

Taloudellista, yrittämiseen ja liiketoimintaan liittyvää ymmärrystä ja osaamista ala tarvitsee ja se pitäisi näkyä jo perusopinnoissa. Jokaisessa ammatissa tarvitaan geneerisiä taitoja liittyen yhteiskunnassa ja työelämässä toimimiseen ja se koskee myös taiteellista toimintaa ja ammatteja. Tämä tulisi huomioida tulevassa koulutuspoliittisessa selonteossa ja jatkuvan oppimisen kokonaisuudessa.

Yhteistyö, yhteistyö ja yhteistyö. Alan tulisi tehdä kuntien kanssa tiiviimpää yhteistyötä, sillä kunnat toimivat alueellaan alustoina ja välittäjinä erilaisten mahdollisuuksien ja tilausten luomisessa. Kuntien ohella on tunnistettava tulevan sote-maakunnan kanssa tehtävän yhteistyön tärkeys (kulttuurihyvinvointi) sekä tem:n hallinnonalaan liittyvä kasvupalvelujen ja luovien alojen kokonaisuus, joka sisältää paljon kansallista ja kansainvälistä potentiaalia kulttuuri-toimijoille.

Taiteen ja kulttuurin merkitys epidemiasta toipumisessa ja resilienssin kasvattamisessa

Taiteen ja kulttuurin merkitys on kuntalaisille ollut jo aiemminkin suuri. Koronan aikana merkitys on vain korostunut. Kirjasto- ja kulttuuripalveluja arvostetaan, ne ovat käytetyimpiä peruspalvelujamme ja niihin halutaan panostaa (Arttu-kuntalaistutkimukset, Kuntaliitto).

Kulttuuritilojen ja palvelujen sulku kevään 2020 aikana toi esille palvelujen merkityksen ja tarpeen kuntalaisille. Verkossa olevat tapahtumat, kirjastojen ja museoiden sisällöt palvelivat osaa kuntalaisista, mutta eivät kaikkia. Digitaalinen kuilu ei ole kadonnut. Koronan vaikutuksissa näkyy, miten maksuttomilla ja matalan kynnyksen kulttuuripalveluilla ylläpidetään sosiaalista kestävyyttä. Ja siitä vastuun kantavat erityisesti kuntien matalan kynnyksen lähipalvelut kuten kirjastotoiminta.

Taide auttaa suhteuttamaan asioita, se tarjoaa uusia tarkastelukulmia ja herättelee meitä katselemaan asioita uusin silmin. Me tarvitsemme taidetta purkamaan tunteitamme, kokemuksiamme, joita esimerkiksi koronan tapainen poikkeusaika meissä herättää. Luovaa ajattelua ja sitkeyttä tarvitaan vaikeuksissa, mitä esimerkiksi taiteen tekemisessä harjoitellaan jatkuvasti. Siksi lasten-kulttuuria ja taidekasvatusta tuetaan kuntatasolla paljon ja sen tueksi on laadittu monia lasten-kulttuurisuunnitelmia.

Sote-uudistuksen jälkeen kunta vastaa alueensa sivistyspalveluista. Kuntien toimien tavoitteena on tukea ylipäättään ihmisten kasvua ja kehittymistä. Julkisen vallan vastuulla on turvata palvelujen saatavuus ja saavutettavuus eri oloissa kaikissa väestö- ja ikäryhmissä. Esimerkiksi vapaa-ajan palveluja kehitetään koko ajan kuntalaisten tarpeisiin ja jo Suomen mallin mukaisesti. Jotta resurssit saadaan riittämään, tulisi erilaisten valtionavustusten saumaton ja joustava käyttö vapaa-ajanpalveluiden kokonaisuudessa olla mahdollista.

Yhdistykset ja järjestöt tarjoavat paikallistasolla ihmisille mahdollisuuksia tehdä vaikuttavaa toimintaa taiteen saralla ja sitä edistäen yhdessä. Kunnat voivat omilla toimillaan olla tukemassa kuntalaisten sekä yhteisöjen toimintaa kulttuurin saralla sekä vastaavien kriisien kohdatessa sekä normaaliaikoina.

SUOMEN KUNTALIITTO

Johanna Selkee